

*Ova tematska monografija nastala je
kao rezultat rada na Projektu br. 179051
„Kaznena reakcija u Srbiji kao ključni element pravne države“
koji finansira Ministarstvo nauke Republike Srbije*

© Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, 2019.

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne može biti reprodukovan, presnimavan ili prenošen bilo kojim sredstvom – elektronskim, mehaničkim, kopiranjem, snimanjem, ili na bilo koji drugi način bez prethodne saglasnosti autora i izdavača.

www.ius.bg.ac.rs

KAZNENA REAKCIJA U SRBIJI

IX deo

Tematska monografija

Urednik
Đorđe Ignjatović

Recenzenti
Prof. dr Ljupčo Arnaudovski
Prof. dr Gorazd Meško
Prof. dr Zoran Ilić

Beograd, 2019.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	VII
<i>Dorđe Ignjatović</i> MEĐUNARODNI IZVORI PRAVA IZVRŠENJA KRIVIČNIH SANKCIJA PREMA NEPUNOLETNIM LICIMA – DOKUMENTI SAVETA EVROPE.....	1
<i>Milan Škulić</i> EFEKAT JAVNE KAMPANJE „NE ZNAČI NE” NA MODIFIKACIJU KRIVIČNIH DELA PROTIV SEKSUALNOG SAMOOPREDELJENJA U KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU NEMAČKE I MOGUĆE REFLEKSIJE U SRPSKOM KRIVIČNOM PRAVU	43
<i>Boris Begović</i> SRAZMERNOST KAZNE I MARGINALNA PREVENCIJA: PRAVNOEKONOMSKA ANALIZA	85
<i>Nataša Delić</i> STEČAJNA KRIVIČNA DELA NAKON NOVELE IZ 2016. GODINE.....	101
<i>Goran P. Ilić</i> MARGINALIJE O KAZNI DOŽIVOTNOG ZATVORA, USLOVNOM OTPUSTU I LJUDSKIM PRAVIMA	123
<i>Igor Vuković</i> KRIVIČNA ODGOVORNOST STRANIH (TERORISTIČKIH) BORACA.....	143
<i>Marija Karanikić Mirić</i> ZABRANA SLANJA NENARUČENIH POŠILJAKA U SRPSKOM PRAVU I PRAVU EU: USKLAĐENOST I RAZVOJNE TENDENCIJE	174
<i>Jovan Ćirić</i> JEDAN POGLED IZ USTAVNOG SUDA – ŽIVOT JE NEŠTO DRUGO.....	190
<i>Dorđe Đorđević</i> NEKI PROBLEMI ODMERAVANJA KAZNE ZA KRIVIČNA DELA U STICAJU	207

the crime and its social harm. Under the framework of the most realistic assumption of exogenous variable probability of punishment, optimal deterrence is achieved by variation of the punishment proportional the social harm of the crime, taking into account specific probability of the punishment od its perpetrator. Inevitable cost of the optimal deterrence is paid in retribution, since the optimal deterrence solution eliminates proportionality of punishment to crime both cardinal and ordinal.

Key words: proportionality of punishment, marginal deterrence, retribution, social harm, punishment, probability of punishment.

Nataša Delić*

Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu

STEČAJNA KRIVIČNA DELA NAKON NOVELE IZ 2016. GODINE

Apstrakt: Autor u radu razmatra pozitivnopravni aspekt stečajnih krivičnih dela koja su u Krivičnom zakoniku Srbije predviđena u glavi krivičnih dela protiv privrede. To su sledeća krivična dela: prouzrokovanje stečaja (član 232. KZ), prouzrokovanje lažnog stečaja (član 232a KZ) i oštećenje poverilaca (član 233. KZ). U prvom delu rada autor ukazuje na osnovne karakteristike ovih krivičnih dela: blanketna dispozicija, opšta krivična dela (*delicta communia*) i umišljaj kao isključivi oblik krivice. U datom kontekstu posebno se naglašava da iako je uobičajeno da se ova krivična dela označavaju kao „stečajna” reč je o krivičnim delima čije se radnje izvršenja ne preduzimaju za vreme stečajnog postupka već pre njegovog pokretanja. Pokretanje stečajnog postupka u formalnopravnom smislu predstavlja ili segment složene posledice krivičnog dela – kod krivičnog dela prouzrokovanje stečaja – ili posledicu krivičnog dela – kod krivičnog dela prouzrokovanje lažnog stečaja – ili pretpostavku za nastupanje posledice krivičnog dela – kod krivičnog dela oštećenje poverilaca. Centralni deo rada obuhvata detaljan prikaz i analizu osnovnih i dopunskih obeležja bića ovih krivičnih dela. Kod sva tri krivična dela pažnja je posvećena alternativno propisanim radnjama izvršenja, posebno onim oblicima koje je zakonodavac definisao koristeći kvalifikative karakteristične za obligaciono ili trgovinsko pravo ili je reč o generalnim klauzulama. Takođe je ukazano i na pojedina sporna pitanja koja se javljaju u vezi sa posledicama ovih krivičnih dela, a koja, pored ostalog, nastaju i zbog toga što je njihovo tumačenje tesno povezano sa odredbama stečajnog prava. Nakon toga, analizi su podvrgnuti i svi teži oblici ovih krivičnih dela. U završnom delu rada izneti su zaključci potkrepljeni odgovarajućim argumentima.

Ključne reči: krivično delo prouzrokovanje stečaja, krivično delo prouzrokovanje lažnog stečaja, krivično delo oštećenje poverilaca, stečajna krivična dela, krivična dela protiv privrede.

UVODNE NAPOMENE

Glava krivičnih dela protiv privrede u našem pravu je prvi put propisana donošenjem zakonika iz 1951. godine. Iako su krivična dela protiv privrede zbog njihove specifične prirode u određenom broju zemalja primarno integralni deo sporednog zakonodavstva, kod nas je prilikom njihovog propisivanja bila prihvaćena koncepcija, zadržana i danas, prema kojoj je većina ovih krivičnih dela regulisana u posebnoj glavi u zakoniku. Sporedno krivično zakonodavstvo pak, predviđa manji broj krivičnih dela karakterističnih za pojedine privredne oblasti.

Glavu krivičnih dela protiv privrede čine mnogobrojna i raznovrsna krivična dela. Po pitanju objekta krivičnopravne zaštite krivičnih dela propisanih u ovoj

* redovni profesor, ndelic@ius.bg.ac.rs

glavi, uglavnom se smatra da je to privredni sistem zemlje kao i njegovi pojedini segmenti. Budući da je privreda jedna od najznačajnijih oblasti života koja podrazumeva različite oblike povezivanja u procesu proizvodnje i raspodele robe i usluga u cilju zadovoljavanja raznovrsnih potreba, postoji neposredan interes države da na određeni način učestvuje u privrednom životu zemlje. Ovu svoju ulogu država ostvaruje normativnom aktivnošću, tj. donoseći propise kojima se uređuju sadržina i oblik osnovnih privrednih odnosa. Pošto se privredni odnosi ostvaruju na različitim nivoima i u njima učestvuju mnogobrojni privredni subjekti, njihovo usklađivanje pretpostavlja bogatu i raznovrsnu normativnu regulativu. Osim što reguliše osnovne privredne odnose koji determinišu privredu zemlje, država kao značajan činilac u privredi obezbeđuje i odgovarajuće društvene uslove koji su pretpostavka za realizaciju datih privrednih odnosa. Zbog značaja koji ovi uslovi imaju za nesmetano ostvarivanje odgovarajućih privrednih odnosa i privredu u celini, treba smatrati da prvenstveno u ovoj oblasti, s obzirom na prirodu i značaj dobra koje se štiti, krivičnopravna intervencija može biti opravdana i nužna.¹

I pored toga što u našem zakonodavstvu glavu krivičnih dela protiv privrede čine mnogobrojna i raznovrsna krivična dela zakonodavac do sada nije izričito predvideo njihovu unutrašnju sistematiku.² Međutim, u redosledu ovih krivičnih dela koji je ustanovljen novelom iz 2016. godine da se uočiti određena pravilnost u smislu da je moguće izdvojiti pojedine podgrupe krivičnih dela koje su formirane prema prirodi njihovih radnji (na primer, falsifikovanje)³ ili vrsti privrednih odnosa i interesa kojima se pruža krivičnopravna zaštita, kao što su na primer, poreska krivična dela i takozvana stečajna krivična dela.

U glavi krivičnih dela protiv privrede nalaze se tri stečajna krivična dela: prouzrokovanje stečaja (član 232. Krivičnog zakonika; dalje u tekstu: KZ), prouzrokovanje lažnog stečaja (član 232a KZ) i oštećenje poverilaca (član 233. KZ). Iako je uobičajeno da se data krivična dela označavaju kao „stečajna”, reč o krivičnim delima čije se radnje izvršenja preduzimaju pre pokretanja stečajnog postupka u formalnopravnom smislu, a samo pokretanje stečajnog postupka kod ovih krivičnih dela predstavlja ili segment složene posledice – kod krivičnog dela prouzrokovanje

1 Vid. Z. Stojanović, N. Delić, *Krivično pravo, posebni deo*, Beograd 2019, 159.

2 Unutrašnjom sistematikom krivičnih dela protiv privrede na teorijskom planu najdoslednije se bavio D. Atanacković koji ističe da osnovni kruterijum za formiranje podgrupa ovih krivičnih dela treba da bude njihova srodnost koja proizlazi kako iz načina na koji se se vrše, tako i drugih karakteristika njihovih bića i da shodno tome krivična dela protiv privrede treba podeliti na sledeća krivična dela: krivična dela zloupotrebe položaja u privredi; krivična dela nepravilnog i nepropisnog poslovanja u privredi; krivična dela preduzimanja nedozvoljenih privrednih delatnosti; krivična dela prevarnog postupanja u privredi; krivična dela povrede privrednih dobara i krivična ugrožavanja privrednih dobara (Vid. D. Atanacković, *Krivično pravo, posebni deo*, Beograd 1981, 395–397). U nešto starijoj literaturi uglavnom je bila prihvaćena podela krivičnih dela protiv privrede na opšta krivična dela, koja se mogu vršiti u svim privrednim granama i krivična dela koja su karakteristična za pojedine privredne grane. Vid. Ž. Jovanović, *Priručnik iz krivičnog prava Jugoslavije, posebni deo*, Beograd 1963, 204. i Grupa autora, redaktor N. Srzentić, *Komentar Krivičnih zakona SR Srbije, SAP Kosova i SAP Vojvodine*, Beograd 1981, 427.

3 Vid. N. Delić, „Krivična dela falsifikovanja predviđena u glavi krivičnih dela protiv privrede u svetlu novela iz 2012. i 2016. godine”, u: *Finansijski kriminalitet*, Beograd 2018, 69–94.

stečaja, ili posledicu – kod krivičnog dela prouzrokovanje lažnog stečaja ili pretpostavku za nastupanje posledice – kod krivičnog dela oštećenje poverilaca.

Zakonodavnu tehniku propisivanja stečajnih krivičnih dela, kao i ostalih krivičnih dela protiv privrede, pre svega karakteriše korišćenje blanketnih dispozicija. Na taj način se ovim inkriminacijama obezbeđuje realativna stabilnost budući da je u pitanju materija koja je po prirodi stvari podložna čestim promenama.⁴ Za tumačenje obeležja bića stečajnih krivičnih dela od značaja su odredbe Zakona o stečaju (dalje u testu: ZOS).⁵

Kao izvršioci stečajnih krivičnih dela načelno se mogu javiti bilo koja lica. Do 2016. godine bilo je predviđeno da svojstvo izvršioca mogu imati samo odgovorna lica.⁶ Formalnopravno širenje kruga mogućih izvršilaca ovih krivičnih dela međutim, nema veći praktični značaj s obzirom na to da delatnosti koje imaju značaj radnje izvršenja faktički mogu preduzeti samo lica koja imaju određena ovlašćenja ili vrše poslove upravljanja i nadzora. U skladu sa opštom normom, relevantan oblik krivice kod svih stečajnih krivičnih dela jeste umišljaj, direktni ili eventualni. U slučajevima kada je kao subjektivno obeležje bića predviđena i odgovarajuća namera, u obzir dolazi samo direktni umišljaj. Krivično delo prouzrokovanje stečaja je do novele iz 2016. godine imalo i nehatni oblik koji je dekriminalizovan.

Osim stečajnih krivičnih dela koja su predviđena u krivičnom zakonodavstvu i o kojima će ovom prilikom biti više reči, ZOS predviđa još četiri krivična dela: prijavljivanje lažnog potraživanja (član 204 ZOS), neobaveštavanje o namirenju potraživanja (član 204a ZOS), raspolaganje imovinom stečajnog dužnika posle otvaranja stečajnog postupka (član 205. ZOS) i lažno prikazivanje i prikriivanje činjenica u napred pripremljenom planu reorganizacije (član 206. ZOS).⁷

1. STEČAJANA KRIVIČNA DELA – POZITIVNOPRAVNI ASPEKT

1.1. Krivično delo prouzrokovanje stečaja (član 232. KZ)

Krivičnim delom prouzrokovanje stečaja inkriminisano je prouzrokovanje stečaja subjekta privrednog poslovanja koji ima svojstvo pravnog lica. Zakonodavni motiv inkriminisanja jeste zaštita subjekta privrednog poslovanja od nesavesnog postupanja pojedinih lica, koje je šteteno ne samo za taj subjekat privrednog poslovanja već i za druga pravna i fizička lica koja su sa njim poslovno povezana tako što se nalaze u određenom poverilačko-dužničkom odnosu.

Krivično delo čini onaj ko u subjektu privrednog poslovanja koji ima svojstvo pravnog lica neracionalnim trošenjem sredstava ili njihovim otuđenjem u bescenje,

4 Vid. Z. Stojanović, N. Delić, 160–161.

5 „Službeni glasnik RS”, br. 104/09, 99/11 – dr. zakon, 71/12 – odluka US, 83/14, 113/17, 44/18 i 95/18.

6 Upor. V. Čolović, N. Mrvić-Petrović, „Nedoumice tokom regulisanja stečajnih krivičnih dela”, u: *Privredna krivična dela*, Beograd 2017, 158–159.

7 Vid. *Ibid.*, 159–161.

prekomernim zaduživanjem, preuzimanjem nesrazmernih obaveza, lakomislenim zaključivanjem ugovora sa licima nesposobnim za plaćanje, propuštanjem blagovremenog ostvarivanja potraživanja, uništenjem ili prikrivanjem imovine ili drugim radnjama koje nisu u skladu sa savesnim poslovanjem prouzrokuje stečaj i time oštetiti drugog.

Radnja izvršenja je u zakonskom tekstu alternativno predviđena i može se ostvariti na neki od sledećih načina: neracionalnim trošenjem sredstava; otuđenjem sredstava u bescenje; prekomernim zaduživanjem; preuzimanjem nesrazmernih obaveza; lakomislenim zaključivanjem ugovora sa licima nesposobnim za plaćanje; propuštanjem blagovremenog ostvarivanja potraživanja; uništenjem ili prikrivanjem imovine ili drugim radnjama koje nisu u skladu sa savesnim poslovanjem.

U najširem smislu radnja izvršenja krivičnog dela jeste nesavesno postupanje. Jedan broj tipičnih radnji izvršenja ovog krivičnog dela je u zakonu takstativno naveden. Osim toga, data je mogućnost da krivično delo bude izvršeno i drugim radnjama koje nisu u skladu sa savesnim poslovanjem. Krivično delo može biti ostvareno preduzimanjem jedne ili više delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja.

Nesavesno postupanje kao radnja izvršenja ovog krivičnog dela obuhvata odgovarajuća činjenja ili nečinjenja koja su po svojoj prirodi ekonomski štetna za subjekt privrednog poslovanja. S obzirom na način njihovog definisanja – prilikom formulisanja limitativno navedenih oblika korišćeni su kvalifikativni karakteristični za obligaciono i trgovinsko pravo, a generalna klauzula je krajnje neodređeno postavljena – utvrđivanje da li neka delatnost u konkretnom slučaju ima značaj radnje izvršenja ovog krivičnog dela predstavlja *faktičko pitanje* koje zavisi od većeg broja okolnosti, a pre svega od okolnosti koje definišu postupanje „dobrog privrednika – dobrog domaćina.”⁸

Neracionalno trošenje sredstava bi predstavljalo takvo raspolaganje sredstvima subjekta privrednog poslovanja koje nema svoje ekonomsko opravdanje.⁹ Pod raspolaganjem ovde treba razumeti preduzimanje pravnih poslova kojima se nad sredstvima subjekta privrednog poslovanja uspostavljaju određene obaveze koje dovode do umanjenja vrednosti sredstava.

Otuđenje sredstava u bescenje bi postojalo u slučaju prodaje pokretnih ili nepokretnih stvari koje predstavljaju sredstva subjekta privrednog poslovanja po ceni znatno ispod njihove vrednosti.¹⁰ Za utvrđivanje da li je neka stvar prodata ispod vrednosti od značaja je tzv. tržišna cena – cena po kojoj se neka stvar prodaje (kupuje) na određenom tržištu u određeno vreme. Ako se tržišna cena utvrđuje zvaničnom evidencijom na tržištu, ona postaje tekuća cena. Kada ima više tržišnih cena kao relevantnu bi trebalo uzeti prosečnu cenu.¹¹ Za postojanje krivičnog dela ne bi bilo dovoljno da su sredstva subjekta privrednog poslovanja prodana po ceni koja je

8 T. Fischer, *Strafgesetzbuch, mit Nebengesetzen*, München 2015, 2178.

9 Izraz „neracionalno” znači nepotrebno, beskorisno trošenje, ulaganje novca, truda, vremena. Izraz „neracionalan” znači nerazuman; nepromišljen; nerazborit. Grupa autora, redaktor M. Nikolić, *Rečnik srpskog jezika*, Novi Sad 2007, 826.

10 Izraz „bescenje” znači vrlo niska cena; vrlo jeftino; budzašto. *Ibid.*, 82.

11 Pravilo je sadržano u Opštim uzansama za promet robe iz 1954. godine. Vid. I. Babić, *Leksikon obligacionog prava*, Beograd 2018, 409.

u većoj ili manjoj, ali poslovno prihvatljivoj meri niža od tržišne cene. Potrebno je da su prodana po nerealno niskoj ceni. Nemačka sudska praksa stoji na stanovištu da prodaja sredstava ispod vrednosti kao radnja izvršenja krivičnog dela ne postoji u slučaju prodaje robe po nižoj ceni kada je izvesno da predstoji nagli pad cene date robe, kada postoji opasnost da će doći do kvarenja robe ili drastičnog opadanja kvaliteta, kao i u slučaju kada je roba kupljena po izuzetno niskoj ceni tako da i uprkos prodaji ispod cene može doći do ostvarenja profita.¹²

Prekomerno zaduživanje bi postojalo u slučaju zaključivanja ugovora kojima se preuzimaju finansijske (novčane) obaveze koje nisu u skladu sa stvarnim ekonomskim potrebama i/ili mogućnostima subjekta privrednog poslovanja – u smislu da ne postoji realni kapacitet za njihovo ispunjenje, otplaćivanje (na primer, ugovor o kreditu).¹³

Preuzimanje nesrazmernih obaveza bi se manifestovalo stupanjem u obligacione odnose u kojima se preuzimaju obaveze na određena davanja, činjenja, nečinjenja ili trpljenja, koja se mogu svesti na novčani iznos ili materijalnu korist, pri čemu bi u konkretnom slučaju vrednost date obaveze bila neproporcionalna sa korišću koju dobija druga strana. U datom smislu, krivično delo bi postojalo i prilikom preuzimanja obaveza koje se ne mogu ispuniti (subjektivna nemogućnost) ili je date obaveze uopšte nemoguće ispuniti (objektivna nemogućnost).¹⁴ U ovom slučaju subjekt privrednog poslovanja je dužnik obaveze.¹⁵

Lakomisleno zaključivanje ugovora sa licima nesposobnim za plaćanje pretpostavljalo bi zaključivanje ugovora koji za predmet imaju preuzimanje finansijske (novčane) obaveze, a bez prethodne provere da li su fizička ili pravna lica sa kojima se ugovor zaključuje sposobna da izmiruju preuzete obaveze.¹⁶ U pitanju je stupanje u ugovorni odnos u kojem postoji subjektivna nemogućnost ispunjenja obaveze od strane dužnika. Nemogućnost može biti potpuna ili delimična. Za ovaj oblik krivičnog dela od značaja bi bila takozvana inicijalna, početna nemogućnost, odnosno nemogućnost ispunjenja koja postoji u trenutku zaključivanja ugovora (postizanja saglasnosti volja).¹⁷ U ovom slučaju subjekt privrednog poslovanja je poverilac obaveze koju druga strana, tj. dužnik subjektivno ne može da ispunji.¹⁸

12 Schönke, Schröder, *Strafgesetzbuch, Kommentar*, München 2001, 2275.

13 Izraz „prekomerno” znači preterano; prejako; suviše. Izraz „prekomeran” znači da prelazi svaku, očekivanu meru. Grupa autora, redaktor M. Nikolić, 1013.

14 Izraz „nesrazmer” znači neodgovarajuća razlika; neproporcionalnost; nesklad; neujednačenost. Izraz „nesrazmerno” znači narušavajući srazmeru. *Ibid.*, 829.

15 Nesrazmernost kao segment objektivnog obeležja bića – radnja izvršenja, javlja se kod krivičnog dela zelenaštva (član 217, stav 1. KZ) – imovinska korist koja se stiče po osnovu davanja zajma mora biti nesrazmerna i smatra se da se nesrazmernost procenjuje prvenstveno u kontekstu iskorišćavanja određenih (nepovoljnih) stanja pasivnog subjekta. Z. Stojanović, *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd 2018, 694.

16 Izraz „lakomislen” znači onaj koji sudi, odlučuje olako, bez mnogo razmišljanja; brzoplet. Izraz „lakomisleno” znači na lakomislen način; nepromišljeno; olako; brzopleto. Grupa autora, redaktor M. Nikolić, 625.

17 I. Babić, 216.

18 Lakomislenost kao segment objektivnog obeležja bića – svojstvo pasivnog subjekta javlja se kod krivičnog dela zelenaštva (član 217, stav 1. KZ). U teoriji je sa jedne strane, prisutan stav da

Propuštanje blagovremenog ostvarivanja potraživanja bi pretpostavljalo nepreduzimanje mera za ostvarivanje potraživanja koje subjekt privrednog poslovanja ima prema drugim fizičkim ili pravnim licima.¹⁹ U pitanju je takozvana docnja poverioca, koja nastaje kada poverilac bez osnovanog razloga odbije da primi ispunjenje obaveze dužnika ili ga svojim ponašanjem spreči, kao i kada je spreman da primi ispunjenje dužnikove istovremene obaveze, a ne nudi ispunjenje svoje dospele obaveze.²⁰ I u ovom slučaju subjekt privrednog poslovanja je poverilac određenih obaveza.

Uništenje ili prikrivanje imovine kao način izvršenja krivičnog dela podrazumeva neku od dve delatnosti: uništenje imovine (ili njenih delova) – u vidu potpunog menjanja svojstava imovine u negativnom smislu tako da ona više ne postoji (ili ne postoje njeni delovi) i prikrivanje imovine (ili njenih delova) – preduzimanje delatnosti koje su upravljene na to da imovina (ili njeni delovi) bude fizički nedostupna, njeno premeštanje na nepoznato i time nedostupno mesto ili mesto koje je poznato, dostupno samo određenom krugu lica.

Vršenje krivičnog dela drugim radnjama koje nisu u skladu sa savesnim poslovanjem je po svojoj prirodi slično radnji izvršenja dekriminalizovanog krivičnog dela nesavestan rad u privrednom poslovanju (*ex* član 234. KZ). U pitanju je generalna klauzula koja značajno proširuje kriminalnu zonu ovog krivičnog dela. Značaj radnje izvršenja mogli imati sva činjenja ili nečinjenja za koja se u konkretnom slučaju može utvrditi da nisu u skladu sa savesnim poslovanjem, odnosno da predstavljaju nesavesno poslovanje. Za razliku od krivičnog dela nesavestan rad u privrednom poslovanju, kod kojeg je bilo predviđeno da se radnja izvršenja manifestuje u vidu delatnosti koja predstavlja „očigledno” nesavesno postupanje u poslovanju (za koju je u doktrini bio prihvaćen stav da označava samo onu nemarnost koja prevazilazi običnu nemarnost u poslovanju,²¹ odnosno da prema stavu sudske prakse pretpostavlja „svesno kršenje propisa ili grubo zanemarivanje dužnosti koje je za svakog ko poznaje dato poslovanje kao nesavesno uočljivo već na prvi pogled i kao takvo prelazi običnu neurednost” /VSS Kž. 645/1991/), zakonodavac kod krivičnog dela prouzrokovanje stečaja u samoj normi ne insistira na očiglednoj nesavesnosti. Međutim, ne treba zaključiti da je intencija bila da se postojanje radnje ovog krivičnog dela proširi i na slučajeve nedovoljne snalažljivosti, nedovoljnog iskustva i obične nepažnje. U prilog tome govori i dekriminalizacija nehatnog oblika krivičnog dela prouzrokovanje stečaja. Postojanje krivičnog dela u ovom slučaju predstavlja *faktičko pitanje* koje zavisi od niza okolnosti, među kojima su prvenstveno od značaja relevantni poslovni period i priroda ambijenta u kojem se poslovanje odvija.

lakomislenost ovde podrazumeva nepažnju, ali nepažnju koja je u izvesnoj meri karakterna crta nekog lica (Z. Stojanović, 695). Sa druge strane, nailazimo na mišljenje, shodno kojem se lakomislenost poistovećuje sa nedovoljnim iskustvom, bilo životnim, bilo iskustvom u određenim okolnostima. Lj. Lazarević, *Krivično pravo Jugoslavije, posebni deo*, Beograd 1998, 667.

19 Izraz „blagovremeno” znači na vreme; kad treba; pravovremeno. Grupa autora, redaktor M. Nikolić, 91.

20 Vid. I. Babić, 70.

21 Grupa autora, redaktor Lj. Lazarević, *Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije*, Beograd 1995, 510.

Kako se ističe, prilikom procene relevantne su sve vrste rashoda, osim uobičajenih, redovnih investiranja. To su prvenstveno investicije za koje je neralno očekivati da će biti uspešne, zatim nabavljanje luksuznih dobara, preterano veliki troškovi za reprezentaciju i službena putovanja, kao i rashodi za privatne ili poslovne potrebe koji su u slučajevima propuštanja dužnog nadzora (učinilac je garant) nastali činjenjem članova porodice učinioca ili zaposlenih u subjektu prirednog poslovanja.²² Najzad, u određenim slučajevima za postojanje krivičnog dela od posebnog značaja može biti i okolnost da li je nesavesno postupanje imalo trajniji karakter.

Nesporno je da je krivično delo prouzrokovanje stečaja posledično krivično delo i da posledica u užem smislu predstavlja obeležje njegovog bića. Međutim, u doktrini ne postoji jedinstven stav po pitanju da li dovršeno krivično delo podrazumeva samo nastupanje posledice ili i ostvarenje objektivnog uslova inkriminacije. Sa jedne strane, nailazimo na stanovište da je posledica krivičnog dela prouzrokovanje stečaja kojim je neko drugo lice oštećeno i da se radi o složenoj posledici.²³ Sa druge strane pak, ima mišljenja da zakonski opis ovog krivičnog dela obuhvata posledicu koja se sastoji u prouzrokovanju stečaja i objektivni uslov inkriminacije koji obuhvata nanošenje štete drugom.²⁴ Kako se čini, sama priroda i cilj stečajnog postupka govore u prilog zaključku da nanošenje štete drugom pravnom ili fizičkom licu predstavlja sastavni deo složene posledice. Ovde ne može biti reči o objektivnom uslovu inkriminacije iz razloga što postavljanje ove okolnosti izvan bića krivičnog dela ne bi dovelo do sužavanja kriminalne zone.

Prilikom utvrđivanja prvog konstitutivnog elementa složene posledice krivičnog dela koji se sastoji u prouzrokovanju stečaja treba imati u vidu da je stečajni postupak vrsta sudskog postupka do čijeg pokretanja/otvaranja dolazi nakon što se utvrdi da se dužnik nalazi u nepovoljnoj finansijskoj situaciji iz koje proizlazi njegova nemogućnost da izmiruje obaveze. Sam stečajni postupak se sastoji od dve faze: prethodnog stečajnog postupka i glavnog stečajnog postupka. Prethodni stečajni postupak se sprovodi u cilju utvrđivanja postojanja stečajnog razloga i obuhvata predlog za pokretanje stečajnog postupka koji se od strane ovlašćenih predlagača (poverioci – tzv. nevoljni stečaj, dužnik, likvidacioni upravnik) podnosi nadležnom sudu; ispitivanje ispunjenosti procesnih pretpostavki za pokretanje prethodnog stečajnog postupka; donošenje rešenja o pokretanju prethodnog stečajnog postupka; raspravljanje o postojanju stečajnog razloga za otvaranje glavnog stečajnog postupka i donošenje rešenja o otvaranju glavnog stečajnog postupka kojim se usvaja predlog za pokretanje stečajnog postupka. Rešenjem o otvaranju stečajnog postupka okončava se prethodni i počinje glavni stečajni postupak – njegovim objavljivanjem na oglasnoj i elektronskoj tabli suda nastupaju pravne posledice otvaranja stečajnog postupka (član 73. ZOS).²⁵ Treba smatrati da je donošenjem (pravnosnažnošću) rešenja o otvaranju glavnog stečajnog postupka (član 69, stav 1. ZOS) realizovan deo posledice krivičnog dela koji se sastoji u prouzrokovanju stečaja. Opravdano je uzeti

22 T. Fischer, 2178

23 Z. Stojanović, 755. Upor. V. Čolović, N. Mrvić-Petrović, 158.

24 Z. Stojanović, O. Perić, *Krivično pravo, posebni deo*, Beograd 2011, 179.

25 Vid. V. Čolović, I. Babić, *Predgovor Zakona o stečaju*, Beograd 2018, 15–19.

da bi sa ovim trebalo izjednačiti i slučajeve obustave stečajnog postupka zbog nepostojanja pluraliteta stečajnih poverilaca (nije od značaja broj potraživanja) i donošenje rešenja o zaključenju stečajnog postupka kada se utvrdi postojanje neznatne imovine stečajnog dužnika.²⁶

Prilikom utvrđivanja drugog konstitutivnog elementa posledice krivičnog dela koji se sastoji u nastupanju štete za drugog treba imati u vidu da se glavni stečajni postupak sprovodi na dva osnovna načina: bankrotstvom ili reorganizacijom. Postupak bankrotstva podrazumeva namirenje poverilaca iz vrednosti celokupne imovine stečajnog dužnika i pretpostavlja njeno unovčavanje (ili prodaju stečajnog dužnika kao pravnog lica). Reorganizacija podrazumeva namirenje poveralaca prema usvojenom planu reorganizacije (imovina stečajnog dužnika se po pravilu ne prodaje). Postoje dve vrste reorganizacije: klasična reorganizacija i unapred pripremljen plan reorganizacije.²⁷ Nesporno je da u slučaju bankrotstva šteta za drugog nastupa po prirodi stvari jer poverioci svakako nisu u prilici da u potpunosti namire svoja potraživanja. Iako predstavlja najpovoljnije kolektivno namirenje poverilaca, odnosno povoljnije namirenje poverilaca u odnosu na bankrotstvo, i u slučaju reorganizacije dolazi do nastupanja štete za poverioce iz razloga što nisu imali mogućnost da svoja potraživanja naplate blagovremeno makar ih naplatili i u celini tj. punom iznosu. I pored toga, postojanje krivičnog dela pretpostavlja da je nastupanje štete mora biti nedvosmisleno utvrđeno u svakom konkretnom slučaju. Pri tome, šteta kao konstitutivni element posledice krivičnog dela ne mora nastupiti samo za poverioca/e, već može da nastupi i za vlasnika/e subjekta privrednog poslovanja ili zaposlene.

Sledstveno prethodno rečenom, krivično delo je dovršeno nastupanjem složene posledice.

Ukoliko je sa umišljajem u potpunosti ili delimično preduzeta radnja izvršenja, ali posledica nije nastupila, postojaće pokušaj krivičnog dela koji je kažnjiv u skladu sa opštom normom (član 30. KZ).

U vezi sa prethodno iznetim je i stav sudske prakse koji glasi: „da bi se utvrdilo vreme izvršenja krivičnog dela prouzrokovanje stečaja neophodno je utvrditi kada je nastupila posledica ovog krivičnog dela, odnosno kada je prouzrokovan stečaj i kada je nastupila šteta za oštećenog”. U obrazloženju date odluke navodi se da je za nastupanje apsolutne zastarelosti krivičnog gonjenja ovog krivičnog dela relevantno vreme njegovog izvršenja koje se ne može računati od preduzimanja radnje izvršenja, odnosno preuzimanja robe od oštećenog, već od nastupanja posledice tj. pokretanja stečajnog postupka i nastupanja štete za oštećenog (VS u Beogradu, Kž. 891/2017). Iako sud u obrazloženju odluke dolazi do pravilnog zaključka – da se rok nastupanja apsolutne zastarelosti krivičnog gonjenja računa od nastupanja posledice ovog krivičnog dela, dati stav zaslužuje određenu pažnju iz razloga što polazna premisa nije pravilno postavljena, odnosno nije pravno osnovana. Naime, po pitanju određivanja vremena izvršenja krivičnog dela naš zakonodavac je prihvatio teoriju delatnosti i vremenom izvršenja krivičnog dela smatra se vreme kada je ostvarena radnja izvršenja. Kod krivičnih dela činjenja kao vreme kada je krivično

26 Vid. V. Radović, *Osnovi stečajnog prava*, Beograd 2018, 99–100.

27 Vid. *Ibid.*, 15–16.

delo učinjeno uzima se vreme kada je učinilac preduzeo delatnost koja ima značaj radnje izvršenja. Ukoliko je u konkretnom slučaju preduzeto više delatnosti koje imaju značaj radnje izvršenja kao vreme izvršenja krivičnog dela uzima se vreme preduzimanja poslednje delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja. Otuda, moment nastupanja posledice nije od značaja za utvrđivanje vremena izvršenja krivičnog dela (član 16. KZ). No, shodno zakonskom tekstu, zastarelost krivičnog gonjenja počinje od dana kada je krivično delo izvršeno, a ukoliko posledica krivičnog dela nastupi kasnije zastarelost krivičnog gonjenja počinje od dana kada je posledica nastupila. (član 14, stav 1. KZ). Budući da krivično delo prouzrokovanje stečaja spada u tzv. temporalna krivična dela i da između preduzete radnje i nastupanja posledice po pravilu prođe odgovarajuće, duže ili kraće vreme, u skladu sa nevedenim, rok za zastarelost krivičnog gonjenja ovde počinje da teče od dana kada je posledica nastupila. Dakle, za utvrđivanje roka zastarelosti krivičnog gonjenja kod krivičnog dela prouzrokovanje stečaja nije od značaja vreme izvršenja krivičnog dela, jer je to prema teoriji delatnosti vreme preduzimanja radnje izvršenja, već se dato pitanje rešava primenom pravila o zastarelosti koje predstavlja izuzetak koji se primenjuje u odnosu na temporalne delikte.

Prema tekstu norme, izvršilac krivičnog dela može biti svako lice u subjektu privrednog poslovanja koji ima svojstvo pravnog lica. Subjekti privrednog poslovanja koji imaju svojstvo pravnog lica jesu: privredno društvo i drugo pravno lice koje obavlja privrednu delatnost (na primer, zadruga). Pravno lice koje pored svoje osnovne delatnosti obavlja i privrednu delatnost smatra se subjektom privrednog poslovanja samo kada vrši tu delatnost. Privredna delatnost je svaka delatnost proizvodnje i prometa roba, vršenje usluga i obavljanje drugih delatnosti na tržištu, radi sticanja dobiti ili ostvarivanja nekog drugog ekonomskog interesa (član 112, st. 21. i 21a KZ).

Uzevši u obzir prirodu radnje izvršenja jasno je da krivično delo može da izvrši samo lice koje je u faktičkoj mogućnosti da ostvari neku od delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja. Preciznije rečeno, to može biti samo lice koje ima određena ovlašćenja i koje vrši određene poslove upravljanja, nadzora ili druge poslove iz delatnosti pravnog lica. Otuda se može zaključiti da poslednje izmene kojima je zakonodavac formalnopravno proširio krug mogućih izvršilaca ovog krivičnog dela nemaju veći praktični značaj. Iako krivično delo u formalnopravnom smislu više ne spada u posebna (*delicta propria*), već u opšta krivična dela (*delicta communia*) krug mogućih izvršilaca se i dalje svodi na odgovorna lica u pravnom licu.²⁸ U prilog tome govori i zakonski pojam odgovornog lica shodno kojem se pod odgovornim licem smatra i lice kome je faktički povereno obavljanje poslova upravljanja, nadzora i drugih poslova iz delatnosti pravnog lica (član 112, stav 5. KZ). Kako se navodi, izvršilac krivičnog dela može biti direktor, član upravnog odbora ili nadzorni organ (revizor).²⁹ Izvršilac krivičnog dela takođe, može biti i vlasnik preduzeća

28 Vid. D. Majstorović, „Stečajna kaznena djela”, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb 2/2007, 650–653. O razlici između vlastoručnih i posebnih krivičnih dela vid. više, I. Vuković, „O opravdanosti tzv. svojeručnih krivičnih dela”, *Kaznena reakcija u Srbiji, Peti deo*, Beograd 2015, 160–166.

29 V. Čolović, N. Mrvić-Petrović, 157.

pod uslovom da ima značajno učešće u osnovnom kapitalu (bar 25%) ili kontrolno (vladajuće) učešće. Takav vlasnik formalno nije organ upravljanja, niti član organa upravljanja ali ima mogućnost da utiče na odluke koje se donose (skriveni direktor). Takozvani „mali” vlasnik ne bi mogao biti izvršilac krivičnog dela budući da nema uticaja na upravljanje i poslovanje.³⁰ Iz razloga što naše stečajno pravo ne poznaje stečaj fizikog lica, po prirodi stvari je isključena mogućnost da izvršilac krivičnog dela bude preduzetnik. Stoga nije bilo potrebe da se u zakonskoj normi posebno naglašava da mora biti reč o subjektu privrednog poslovanja koji ima svojstvo pravnog lica.

Subjektivno biće krivičnog dela pretpostavlja umišljaj, direktni ili eventualni. Umišljajem učinioca krivičnog dela moraju biti obuhvaćeni radnja izvršenja, posledica u celini tj. njena oba konstitutivna elementa, kao i uzročna veza. Kako je novellom iz 2016. godine dekriminalizovan nehatni oblik ovog krivičnog dela, postojanje inkriminacije na subjektivnom planu u svakom slučaju pretpostavlja visok stepen svesti i volju ispoljenu u vidu htenja ili pristajanje učinioca.

U odnosu na radnju izvršenja krivičnog dela na planu krivice problem može da nastane u slučaju preduzimanja delatnosti koja se sastoji u lakomislenom zaključivanju ugovora sa licima nesposobnim za plaćanje. Ovo iz razloga što lakomislenost po pravilu implicira povredu dužne pažnje, odsustvo odgovarajućeg stepena pažnje koji karakteriše nebrizljivost, a što po prirodi stvari ukazuje na nehat učinioca krivičnog dela, u kom slučaju krivično delo ne bi postojalo.³¹ Otuda se ovde postavlja pitanje kako nehatnim ponašanjem umišljajno prouzrokovati posledicu krivičnog dela.³²

U nemačkoj doktrini opšteg dela krivičnog prava se smatra da „lakomislenost” označava poseban, povišeni stepen nehata, nehat koji odgovara grubom nehata iz građanskog prava, ali koji se u krivičnom pravu primarno posmatra kroz prizmu svesti učinioca o njegovim ličnim mogućnostima. Lakomislen je učinilac koji pod datim uslovima ima mogućnost saznanja, mogućnost svesti o određenim činjenicama, nameće mu se spoznaja o tome, međutim on to ne uzima u obzir.³³ Kako se nadalje navodi u posebnom delu krivičnog prava, u kontekstu krivičnog dela prouzrokovanje stečaja pojavni oblik nehata u vidu lakomislenosti nema uticaja na umišljajni oblik krivičnog dela. Zaključuje se da treba uzeti da dati nehat egzistira nezavisno od svesti i volje u odnosu na radnju izvršenja krivičnog dela.³⁴ Budući da se naglašava da iako podrazumeva svest učinioca, lakomislenost ne treba izjednačiti sa svesnim nehatom, proizlazi kod lakomislenosti svest ne podrazumeva svest o rizičnosti date situacije, već spoznaju (svest) učinioca o mogućnosti da realno sagleda date okolnosti.³⁵ To bi značilo da u slučaju lakomislenog zaključivanja ugovora sa licima nesposobnim za plaćanje učinilac sa jedne strane, ima svest o tome da pro-

pušta mogućnost da se upozna sa rizičnošću date situacije, a da sa druge strane, kod njega postoje svest i volja u odnosu na samu radnju izvršenja – što primarno opredeljuje umišljajni oblik ovog krivičnog dela.³⁶

Kada je reč o posledici krivičnog dela, umišljaj učinioca treba da postoji u odnosu na pokretanje stečajnog postupka i nanošenje štete drugom. Shodno tome, prilikom preduzimanja radnje izvršenja svešću i voljom učinioca bi trebalo da bude obuhvaćeno ispunjenje stečajnog razloga – trajnija nesposobnost plaćanja, preteća nesposobnost plaćanja ili prezaduženost (član 11. ZOS), zatim pokretanje glavnog stečajnog postupka – donošenje rešenja o otvaranju glavnog stečajnog postupka kojim se usvaja predlog za pokretanje stečajnog postupka (član 69, stav 1. ZOS) kao i nanošenje štete drugom.

1.2. Krivično delo prouzrokovanje lažnog stečaja član (232a KZ)

Odredbe ovog člana imaju za cilj da inkriminišu prevarne radnje koje dovode do pokretanja stečaja subjekta privrednog poslovanja, a koje se preduzimaju radi izbegavanja plaćanja obaveza koje subjekt privrednog poslovanja ima prema drugim pravnim ili fizičkim licima. Time se ugrožava sigurnost u obavljanju privrednih poslova i ometa nesmetano funkcionisanje privrednih odnosa.

Krivično delo čini onaj ko u subjektu privrednog poslovanja koji ima svojstvo pravnog lica, u nameri da izbegne plaćanje obaveza, prouzrokuje stečaj tog subjekta prividnim ili stvarnim umanjenjem njegove imovine, na način što: celu ili deo imovine subjekta privrednog poslovanja prikrije, prividno proda, proda ispod tržišne vrednosti ili besplatno ustupi; zaključi fiktivne ugovore o dugu ili prizna nepostojeca potraživanja; poslovne knjige koje je subjekt privrednog poslovanja obavezan da vodi po zakonu prikrije, uništi ili tako preinači da se iz njih ne mogu sagledati poslovni rezultati ili stanje sredstava ili obaveza ili ovo stanje sačinjavanjem lažnih isprava ili na drugi način prikaže takvim da se na osnovu njega može otvoriti stečaj.

Radnja izvršenja jeste prividno ili stvarno umanjenje imovine subjekta privrednog poslovanja.

Smatra se da prividno umanjenje imovine subjekta privrednog poslovanja postoji kada imovina nije realno umanjena, već se na određeni način stvara utisak (koji ne odgovara stvarnom stanju stvari) da je imovina manja nego što stvarno jeste. Na taj način se drugi dovode u zabludu u pogledu stvarne vrednosti imovine. Imovina privrednog subjekta je stvarno umanjena kada je njena ukupna vrednost manja nego što je bila pre preduzimanja delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja. Do stvarnog umanjenja imovine dolazi preko otuđivanja jednog njenog dela ili tako što nije ostvareno njeno realno očekivano povećanje.³⁷

Prividno ili stvarno umanjenje imovine nastaje preduzimanjem neke od alternativno predviđenih delatnosti, to su: prikrivanje, prividna prodaja, prodaja ispod tržišne vrednosti ili besplatno ustupanje cele ili dela imovine subjekta privrednog

30 Vid. čl. 61–64. Zakona o privrednim društvima („Službeni glasnik RS”, br. 36/11, 99/11, 83/14 – dr. zakon, 5/15 i 44/18).

31 Vid. I. Vuković, „O pojmu nehata i njegovim pojavnim oblicima”, u: *Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja, Treći deo*, Beograd 2009, 253–254.

32 T. Fischer, 2186.

33 *Ibid.*, 128.

34 *Ibid.*, 2187.

35 *Ibid.*

36 Kako se navodi, „učinilac nehatno nema spoznaju o rizičnosti date situacije ili je svojom nehatnom radnjom prouzrokovao rizičnu situaciju”. Schönke, Schröder, 2283.

37 Lj. Lazarević, 576.

poslovanja; zaključivanje fiktivnog ugovora o dugu ili priznavanje nepostojećih potraživanja; prikrivanje, uništenje ili preinačenje poslovnih knjiga koje je subjekt privrednog poslovanja obavezan da vodi po zakonu, na način da se iz njih ne mogu sagledati poslovni rezultati ili stanje sredstava i obaveza ili sačinjavanjem lažnih isprava ili na drugi način prikazivanje stanja sredstava ili obaveza takvim da se na osnovu njega može otvoriti stečaj.

U prvom slučaju učinilac krivičnog dela određeni deo ili celu imovinu subjekta privrednog poslovanja prikriva – stavlja na određena, nepoznata mesta na kojima imovina postaje fizički nedostupna ili dostupna samo ograničenom krugu lica; prividno prodaja – zaključi jedan ili više fiktivnih kupoprodajnih ugovora sa određenim licem/licima; prodaje imovinu ispod tržišne vrednosti ili je besplatno ustupa na primer, ugovorom o poklonu. Usled prikrivanja i prividne prodaje imovine dolazi do njenog prividnog umanjenja, a usled prodaje ispod tržišne vrednosti i besplatnog ustupanja, dolazi do stvarnog umanjenja imovine subjekta privrednog poslovanja.

U drugom slučaju učinilac krivičnog dela zaključuje fiktivni ugovor o dugu ili priznaje nepostojeća potraživanja i na taj način povećava obim obaveza subjekta privrednog poslovanja u toj meri da subjekt postaje nesposoban za njihovo ispunjenje. Zaključivanje fiktivnih ugovora i priznavanje nepostojećih potraživanja dovodi do prividnog umanjenja imovine, osim u slučaju da fiktivni dug ili nepostojeće potraživanje bude isplaćeno, što dovodi do stvarnog umanjenja imovine.

U trećem slučaju učinilac krivičnog dela poslovne rezultate ili stanje sredstava ili obaveza prikazuje takvim da se na osnovu njega može otvoriti stečaj. Učinilac krivičnog dela to čini ili tako što preduzima određene delatnosti koje su vezane za vođenje poslovnih knjiga koje subjekt privrednog poslovanja obavezan da vodi po zakonu – poslovne knjige se prikrivaju, uništavaju ili preinačavaju ili tako što sačinjava lažne isprave.³⁸ Zakonodavac takođe određuje da se krivično delo može ostvariti i na drugi način, čime ostavlja mogućnost da se krivično delo učini svakom delatnošću kojom je moguće postići isti efekat – stvoriti utisak da se zbog umanjenja imovine subjekt privrednog poslovanja nalazi u nepovoljnoj finansijskoj situaciji i da nije u mogućnosti da izmiruje dospele obaveze prema drugim pravnim ili fizičkim licima.

Posledica krivičnog dela jeste prouzrokovanje stečaja subjekta privrednog poslovanja. Naime, prividno ili stvarno umanjenje imovine subjekta privrednog poslovanja dovodi do ispunjenja nekog od stečajnih raloga kao što su trajnija nesposobnost plaćanja, preteća nesposobnost plaćanja ili prezaduženost (član 11. ZOS) što rezultira otvaranjem stečajnog postupka. Budući da su na ovaj način prethodno ispunjeni uslovi za njegovo otvaranje, u pitanju „pravi”, a ne „lažni” stečajni postupak.³⁹ Jednako kao i kod krivičnog dela prouzrokovanje stečaja, i ovde treba uzeti da je krivično delo dovršeno donošenjem (pravnosnažnošću) rešenja o otvaranju glavnog stečajnog postupka (član 69, stav 1. ZOS).

38 Bez obzira na različit objekt zaštite, isključen je sticaj ovog krivičnog dela sa krivičnim delima falsifikovanje isprave (član 355. KZ) i falsifikovanje službene isprave (član 357. KZ), u pitanju je prividni idelani sticaj primenom principa apsorpcije.

39 U istom smislu vid. Z. Stojanović, 757. Suprotno, vid. M. Babić, I. Marković, *Krivično pravo, posebni dio*, Banja Luka 2013, 243.

Takođe, kao i kod krivičnog dela prouzrokovanje stečaja predviđeno je da izvršilac krivičnog dela može biti bilo koje lice. No, i ovde priroda delatnosti koje imaju značaj radnje izvršenja značajno sužava krug potencijalnih izvršilaca, tako da su to samo lica koja imaju mogućnost upravljanja, raspolaganja imovinom privrednog subjekta.

Subjektivnu stranu bića krivičnog dela čine direktni umišljaj i namera da subjekat privrednog poslovanja izbegne plaćanje obaveza – radi se o umišljajnom prouzrokovanju stečaja u nameri izbegavanja plaćanja obaveza.⁴⁰

Važno je naglasiti da dovršeno krivično delo podrazumeva jedino nastupanje posledice u vidu otvaranja stečajnog postupka, a da namera izbegavanja plaćanja obaveza ne mora biti realizovana. Naime, u konstelaciji umišljaja i namere, namera je ta koju karakteriše projektovana instrumentalna racionalnost, jer se namera za razliku od umišljaja, koji se odnosi na obeležja bića krivičnog dela, odnosi na ostvarenje cilja koji je izvan datog neprava, i zato njeno ostvarenje nema značaja za postojanje dovršenog krivičnog dela.⁴¹ Treba imati u vidu da zakonodavac, za razliku od krivičnog dela prouzrokovanje stečaja, za ovo krivično delo ne propisuje da je potrebno da otvaranjem stečaja neko pravno ili fizičko lice bude oštećeno (iako do toga dolazi po prirodi stvari), već je prema zakonskom tekstu dovoljno pokretanje stečajnog postupka u formalnopravnom smislu.

Teži oblik krivičnog dela postoji ukoliko su usled osnovnog oblika krivičnog dela nastupile teške posledice za poverioca. Ovaj oblik krivičnog dela predstavlja krivično delo kvalifikovano težom posledicom. U pitanju je posledica koja je uzročna povezana sa posledicom osnovnog oblika krivičnog dela tačnije rečeno, povezana sa pokretanjem stečaja subjekta privrednog poslovanja. Iako je u pitanju naizgled jasna zakonska konstrukcija: osnovni oblik plus teža posledica, problem može da predstavlja tumačenje formulacije „teške posledice za poverioca” zato što ne postoje jasno definisani kriterijumi na osnovu kojih bi se utvrdilo njihovo nastupanje. U krivičnopravnoj doktrini nailazimo na mišljenje da ovde u obzir dolaze jedino „vrlo ozbiljne negativne posledice.”⁴² Sve u svemu, reč je o *faktičkom pitanju* koje treba ceniti u zavisnosti od okolnosti konkretnog slučaja.⁴³ Primera radi, teška posledica bi nastupila u slučaju otvaranja stečaja poverioca. Naime, ukoliko u „lažnom” stečaju ne uspe da naplati svoje potraživanje od dužnika, poverilac može da ostane bez sredstava za ispunjenje dugova koje ima prema svojim poveriocima. Takođe, tešku

40 Drugačije pak, vid. V. Čolović, N. Mrvić-Petrović, 158.

41 Vid. više, N. Delić, „Volja i namera u krivičnom pravu”, u: *Kaznena reakcija u Srbiji, Šesti deo*, Beograd 2016, 103 i 110–111.

42 Z. Stojanović, 759.

43 Zakonodavac u posebnom delu krivičnog zakonodavstva u većini slučajeva težu posledicu propisuje koristeći formulaciju „teške posledice” (u glavi krivičnih dela protiv privrede to čini kod dva krivična dela: prouzrokovanje lažnog stečaja i narušavanje poslovnog ugleda i kreditne sposobnosti /član 239, stav 2. KZ/), dok se samo kod tri krivična dela koristi formulacija „naročito teške posledice”. U teoriji se uglavnom smatra da bi oba pojma trebalo ekstenzivno tumačiti. Budući da faktički nije moguće njihovo sadržinsko diferenciranje bilo bi neophodno izvršiti jezičko ujednačavanje i u svim slučajevima koristiti termin „teške posledice” (koji je već sam po sebi nedovoljno precizan). Vid. više, N. Delić, *Nova rešenja u Posebnom delu Krivičnog zakonika Srbije*, Beograd 2014, 236.

posledicu može da predstavlja i nastupela nelikvidnost poverioca ili ugovorna kazna koju bi morao da plati u slučaju kada je u ulozi preprodavca kupio robu od dužnika ali zbog „lažnog” stečaja nije uspeo da je isporuči svom kupcu. Iz razloga što ne predstavljaju samostalno krivično delo, nastupanje teških posledica za poverioca može biti obuhvaćeno nehatom ili umišljajem učinioca (član 27. KZ).

1.3. Krivično delo oštećenje poverilaca (član 233. KZ)

Ovim krivičnim delom štite se poverioci subjekta privrednog poslovanja koji je postao nesposoban za plaćanje tj. štite se pravna ili fizička lica koja su na osnovu određenog imovinskopravnog odnosa subjektu privrednog poslovanja isporučila robu, izvršila usluge ili kreditirala njegovo poslovanje i stoga prema njemu imaju odgovarajuće potraživanje. Vršanjem ovog krivičnog dela dolazi do povrede nekih od osnovnih načela stečajnog prava, kao što su načelo univerzalnosti – shodno kojem celokupna imovina stečajnog dužnika služi namirenju svih poverilaca; načelo kolektivnog namirenja – u skladu sa kojim svi poverioci stečajnog dužnika imaju pravo da se u stečajnom postupku namire iz imovine stečajnog dužnika i načelo jednakosti tretmana – koje svim poveriocima stečajnog dužnika garantuje jednak tretman i ravnopravan položaj.⁴⁴

Osnovni oblik krivičnog dela predviđenog u stavu 1. čini onaj ko u subjektu privrednog poslovanja, znajući da je taj subjekt postao nesposoban za plaćanje, isplatom duga ili na drugi način stavi poverioca u povoljniji položaj i time znatno ošteti drugog poverioca.

Radnja izvršenja osnovnog oblika krivičnog dela jeste stavljanje u povoljniji položaj jednog poverioca u odnosu na drugog poverioca. Data radnja izvršenja može se ostvariti isplatom duga ili preduzimanjem neke druge radnje. Isplata duga je u zakonu eksplicitno navedena kao najčešći način vršenja ovog krivičnog dela koje se shodno generalnoj klauzuli „ili na drugi način” može izvršiti i svakom drugom za to podobnom delatnošću.

U pitanju je isplata realno postojećeg duga nekom poveriocu u vreme kada je subjekt privrednog poslovanja postao nesposoban za plaćanje. Isplatom duga poverilac iz imovinskopravnog odnosa⁴⁵ biva namiren u celini ili u većem obimu nego što bi bio slučaj da je „čekao” da u svojstvu stečajnog poverioca⁴⁶ bude isplaćen u stečajnom postupku – time je stavljen u povoljniji položaj. Isplatom duga poveriocu iz imovinskopravnog odnosa, smanjuje se imovina subjekta privrednog poslovanja, a time i stečajna masa (celokupna imovina stečajnog dužnika u zemlji i nostranstvu na dan pokretanja stečajnog postupka kao i imovina koju stečajni dužnik stekne tokom stečajnog postupka)⁴⁷ iz koje bi trebalo da se namiri drugi, odnosno stečajni poverilac – time se drugi, stečajni poverilac dovodi u nepovoljniji položaj jer mu se umanjuju izgledi da u odgovarajućem iznosu namiri svoje prijavljeno i odobreno

44 V. Radović, 30–31.

45 V. Čolović, I. Babić, 13.

46 *Ibid.*

47 Vid. D. B. Slijepčević, *Komentar Zakona o stečaju*, Beograd 2016, 319–322.

potraživanje (čl. 111. i 116. ZOS). Stavljanje poverioca u povoljniji položaj može se takođe, izvršiti i na neki drugi način kao na primer, kada učinilac znajući da je subjekt privrednog poslovanja postao nesposoban za plaćanje naloži dužniku da dug ne uplati na račun datog subjekta privrednog poslovanja, već da uplatu izvrši neposredno nekom od poverilaca.⁴⁸

Uprkos tome što u doktrini nailazimo na stav da se ovaj oblik krivičnog dela može izvršiti pre i tokom stečajnog postupka, od momenta kada je subjekt privrednog poslovanja postao nesposoban za plaćanje pa sve do okončanja stečajnog postupka⁴⁹ treba uzeti da je delatnosti koje imaju značaj radnje izvršenja načelno moguće preduzeti samo pre pokretanja stečajnog postupka u formalnopravnom smislu, odnosno do donošenja rešenja o pokretanju glavnog stečajnog postupka. Preciznije rečeno, krivično delo je moguće izvršiti od momenta kada je subjekt privrednog poslovanja postao nesposoban za plaćanje do momenta donošenja pozitivne odluke o predlogu za pokretanje stečajnog postupka.

Kada je reč o stečajnom postupku u vidu bankrotstva u skladu sa načelom ograničenja prava stečajnog dužnika stečajni postupak utiče kako na pravnu, tako i poslovnu sposobnost stečajnog dužnika. Po pitanju ograničavanja pravne sposobnosti potrebno je praviti razliku između prethodnog i glavnog stečajnog postupka. Prethodni stečajni postupak ne utiče na pravnu sposobnost stečajnog dužnika, dok se otvaranjem glavnog stečajnog postupka stečajnom dužniku pravna sposobnost ograničava po samom zakonu. Ograničavanje poslovne sposobnosti se na različit način manifestuje u prethodnom i glavnom stečajnom postupku. U prethodnom stečajnom postupku ograničavanje poslovne sposobnosti je izuzetak (mere obezbeđenja /član 62. ZOS/) jer je pravilo da za vreme trajanja prethodnog stečajnog postupka stečajni dužnik ima neokrnjenu poslovnu sposobnost. Otvaranjem glavnog stečajnog postupka ovlašćenja direktora, zastupnika, punomoćnika i organa upravljanja po sili zakona prelaze na stečajnog upravnika koji u ime i za račun dužnika preduzima pravne poslove prema trećim licima. Takođe, otvaranjem stečajnog postupka i pravo na upravljanje i raspolaganje imovinom koja ulazi u sastav stečajne mase prelazi na stečajnog upravnika (u nekim slučajevima potrebna je i saglasnost stečajnog sudije ili odbora poverilaca /čl. 18. i 40. ZOS/). Navedeno ima za posledicu zabranu raspolaganja stvarima i pravima koja ulaze u stečajnu masu od strane ranijih zastupnika. Raspolaganja izvršena protivno ovoj (apsolutnoj) zabrani nemaju pravno dejstvo.⁵⁰

Ukoliko je reč o reorganizaciji kao posebnom vidu stečajnog postupka koji ima za cilj ostvarenje povoljnijeg namirenja stečajnih poverilaca od onog koje se postiže sprovođenjem bankrotstva, ukoliko je plan reorganizacije podnet nakon otvaranja stečajnog postupka to nema uticaja na nastupanje zakonom propisanih pravnih posledica stečaja. Međutim, ukoliko je došlo do istovremenog podnošenja predloga za pokretanje stečajnog postupka i unapred pripremljenog plana reorganizacije, tada unapred pripremljen plan reorganizacije sprečava nastupanje pravnih posledica ste-

48 Lj. Lazarević, 579. i B. Čejović, *Krivično pravo u sudskoj praksi, posebni deo*, Beograd 1986, 625.

49 Z. Stojanović, 758.

50 V. Radović, 32–33. i 148–150.

čaja budući da se rešenjem kojim se potvrđuje usvajanje plana reorganizacije obustavlja stečajni postupak – otklanja se stečajni razlog kao stečaj u materijalnopravnom smislu i sprečava nastupanje formalnopравnih posledica stečaja.⁵¹

Sledstveno prethodno iznetom, opravdano je zaključiti da je krivično delo oštećenje poverilaca moguće izvršiti od momenta kada je subjekt privrednog poslovanja postao nesposoban za plaćanje do momenta podnošenja predloga za pokretanje stečajnog postupka, kao i nakon toga, za vreme trajanja prethodnog stečajnog postupka, a do donošenja rešenja o pokretanju glavnog stečajnog postupka. Ovo pod uslovom da u prethodnom stečajnom postupku u cilju sprečavanja promene finansijskog i imovinskog položaja stečajnog dužnika nije određena mera obezbeđenja imenovanjem privremenog stečajnog upravnika ili neka druga zakonom predviđena mera obezbeđenja (čl. 62. i 159b ZOS).⁵² Iz razloga što otvaranje glavnog stečajnog postupka dovodi do prelaza prava raspolaganja i upravljanja na stečajnog upravnika, isključena je mogućnost vršenja krivičnog dela oštećenje poverilaca. Ukoliko bi pak, nakon otvaranja glavnog stečajnog postupka, a pre stupanja na dužnost stečajnog upravnika, neko lice u subjektu privrednog poslovanja raspolagalo stvarima i pravima iz stečajne mase, tada ne bi postojalo ovo krivično delo, već krivično delo raspolaganje imovinom stečajnog dužnika posle otvaranja stečajnog postupka (član 205. ZOS). Po prirodi stvari, ukoliko do otvaranja glavnog stečajnog postupka dođe bez vođenja prethodnog stečajnog postupka (član 60. ZOS) krivično delo oštećenje poverilaca je moguće izvršiti jedino od momenta kada je subjekt privrednog poslovanja postao nesposoban za plaćanje do momenta podnošenja predloga za pokretanje stečajnog postupka.

Iako u teoriji nailazimo i na mišljenje da nastupanje znatne štete za drugog poverioca u zakonskom opisu ovog krivičnog dela predstavlja objektivni uslov inkriminacije, koji ne treba da bude obuhvaćen krivicom učinioaca,⁵³ treba uzeti da je u pitanju posledično krivično delo čija se posledica sastoji u nastupanju znatne štete za drugog poverioca. Naime, radi se o obeležju bića krivičnog dela koje suštinski zasniva dato objektivno nepravo, obezbeđuje mu potreban kriminalni sadržaj i time konstituiše kažnjivost ovog ponašanja, a što govori u prilog zaključku da ono treba da bude integralni deo bića, njegovo obeležje, tj. posledica. U svakom konkretnom slučaju neophodno je utvrditi uzročnu vezu između stavljanja u povoljniji položaj jednog poverioca i nastupanja znatne štete za drugog poverioca. Prema shvatanju Krivičnog odeljenja Vrhovnog suda Srbije od 2006. godine, „znatna šteta” postoji onda kada prelazi iznos od devet stotina hiljada dinara. Iako se u nazivu krivičnog dela koristi plural – „poverilaca”, jezičkim tumačenjem zakonskog teksta u kojem se koristi jednina – „drugog poverioca” dolazi se do nespornog zaključka da je krivično delo dovršeno ukoliko je znatno oštećen najmanje jedan poverilac. Okolnost da je u konkretnom slučaju oštećeno više od jednog poverioca može biti relevantna prilikom odmeravanja kazne, u smislu otežavajuće okolnosti (član 54. KZ).

51 D. B. Slijepčević, 479–480.

52 V. Radović, 106.

53 F. Bačić, *Kazneno pravo, posebni dio*, Zagreb 1979, 238. i Lj. Lazarević, 580.

Prema zakonskom tekstu otvaranje stečajnog postupka ne predstavlja obeležje bića ovog krivičnog dela. No, kako za postojanje krivičnog dela nije dovoljno oštećenje poverioca koje nastalo usled same nesposobnosti za plaćanje jasno je da otvaranje stečajnog postupka praktično predstavlja neophodnu pretpostavku za nastupanje posledice koja se sastoji u nanošenju znatane štete drugom poveriocu. Naime, tek sa otvaranjem stečajnog postupka moguće je utvrditi nastupanje posledice – tek tada je moguće utvrditi da li je usled preduzimanja delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja neki od poverilaca, preciznije rečeno neki od stečajnih poverilaca namiren u znatno manjoj meri ili uopšte nije namiren i na taj način znatno oštećen.

Teži oblik krivičnog dela predviđen u stavu 2. postoji kada lice iz stava 1. ovog člana, znajući da je taj subjekt nesposoban za plaćanje, a u nameri da izigra ili ošteti poverioca, prizna neistinito potraživanje, sastavi lažni ugovor ili nekom drugom prevarnom radnjom ošteti poverioca.

Radnja izvršenja ovog oblika krivičnog dela jeste: a) priznanje neistinitog potraživanja – priznavanje potraživanja koja realno ne postoje ili priznavanje potraživanja koja realno postoje ali u većem obimu; b) sastavljanje lažnog – fiktivnog ugovora kojim se preuzimaju nepostojeće i/ili ekonomski neodgovarajuće obaveze, na primer, ukoliko je „okrivljeni u vreme kada se preduzeće nalazilo u dužoj neprekidnoj blokadi na osnovu fiktivnog kuporodajnog ugovora prebacio vozilo svog preduzeća na drugo preduzeće, pri čemu je iznos koji je naveden u ugovoru bio višestruko manji od vrednosti vozila” (AS u Novom Sadu Kž. 1 652/2011 – u istom smislu je i odluka VKS Kzz. 48/2016) ili v) neka druga prevarna radnja, kao na primer, bilo koji oblik raspolaganja sredstvima koji dovodi do prebacivanja sredstava subjekta privrednog poslovanja na neko drugo fizičko ili pravno lice. Preduzimanjem navedenih delatnosti koje imaju značaj radnje izvršenja stvaraju se fiktivne obaveze i fiktivni poverioci. „Ulaskom” fiktivnih poverilaca u krug poverilaca iz imovinsko-pravnih odnosa umanjuju se mogućnosti pravih poverilaca da kao stečajni poverioci namire svoja potraživanja (član 48. ZOS). Nije od značaja da li će ovako nastale fiktivne obaveze uopšte biti izmirene, a ukoliko do toga dođe, nije od značaja da li će to biti pre pokretanja ili tokom prethodnog stečajnog postupka. U oba slučaja stvarni poverioci, odnosno stečajni poverioci dospevaju u nepovoljniji položaj u pogledu mogućnosti naplate svojih potraživanja (član 54. ZOS).

Kao i prethodni, i ovaj oblik krivičnog dela moguće je izvršiti od momenta kada je subjekt privrednog poslovanja postao nesposoban za plaćanje do momenta podnošenja predloga za pokretanje stečajnog postupka, kao i u periodu od podnošenja predloga za pokretanje stečajnog postupka do donošenja pozitivne odluke o predlogu – rešenja o pokretanju glavnog stečajnog postupka.⁵⁴

Posledica krivičnog dela se sastoji u nastupanju štete za poverioca. Za postojanje krivičnog dela nije neophodno da je u pitanju nastupanje znatne štete za poverioca. Potreban kriminalni sadržaj ovog oblika krivičnog dela primarno se realizuje kroz prevarni karakter radnje izvršenja.

54 Otuda se ne bi se mogao prihvatiti stav da je izvršenje krivičnog dela moguće i za vreme glavnog stečajnog postupka. U tom smislu vid. Grupa autora, redaktor Lj. Lazarević, 521.

Jednako kao i kod osnovnog oblika krivičnog dela i ovde nastupanje štete za poverioca pretpostavlja pokretanje stečajnog postupka i u tom smislu pasivni subjekt ovog krivičnog dela jeste stečajni poverilac (član 48. ZOS), odnosno poverilac čije je potraživanje prijavljeno i odobreno u stečajnom postupku (čl. 111. i 116. KZ).

Ukoliko je umišljajno preduzeta radnja izvršenja, ali nije nastupila posledica koja se sastoji u nanošenju štete poveriocu, postojeće kažnjiv pokušaj krivičnog (član 30. KZ). U istom smislu izjašnjava se i naša sudska praksa (VKS Kzz. 48/2016).

Postojanje osnovnog i težeg oblika krivičnog dela pretpostavlja da je delatnost koja ima značaj radnje izvršenja preduzeta u vreme kada je subjekt privrednog poslovanja postao nesposoban za plaćanje. Sa jedne strane, čini se da je opravdano uzeti da nesposobnost za plaćanje kao obeležje bića ovih krivičnih dela treba tumačiti u skladu sa odgovarajućim odredbama stečajnog prava i kao relevantnu uzeti samo trajniju nesposobnost plaćanja koja postoji ako stečajni dužnik ne može da ispuni svoje novčane obaveze u roku od 45 dana od dospelosti obaveze ili potpuno obustavi sva plaćanja u neprekidnom trajanju od 30 dana (član 11. ZOS). Sa druge strane pak, ako se uzme u obzir da trajnija nesposobnost plaćanja shvaćena u navedenom smislu predstavlja stečajni razlog koji se utvrđuje u trenutku donošenja odluke o otvaranju glavnog stečajnog postupka i da je pri tome bez značaja činjenica da je dužnik bio nesposoban za plaćanje u nekom ranijem momentu,⁵⁵ može se zaključiti da prilikom utvrđivanja nesposobnosti za plaćanje kao obeležja bića ovog krivičnog dela samo načelno treba imati u vidu navedenu zakonsku odredbu. Naime, nesposobnost za plaćanje ovde treba tumačiti kao *faktičko pitanje* koje pretpostavlja objektivnu nemogućnost ispunjenja novčanih obaveza i *zavis* od okolnosti konkretnog slučaja. Pri tome, opravdano je smatrati da nesposobnost za plaćanje kao obeležje bića krivičnog dela ne postoji u slučaju kada je došlo do kratkotrajne nesposobnosti za plaćanje koja po prirodi stvari nastaje usled određenih poslovnih aktivnosti subjekta privrednog poslovanja kao i u slučaju namernog neizvršavanja novčanih obaveza jer tada mogućnost ispunjenja obaveza objektivno postoji, ali subjekt privrednog poslovanja iz nekih razloga odbija ispunjenje. Za postojanje krivičnog dela nije od značaja koji razlozi su doveli do nesposobnosti za plaćanje, to može biti poslovna nesposobnost, viša sila ili postupanje samog subjekta privrednog poslovanja.

Izvršilac oba oblika krivičnog dela može biti bilo koje lice u subjektu privrednog poslovanja, pod uslovom da je u faktičkoj mogućnosti da preduzme neku od delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja. U zakonskom tekstu postojanje krivičnog dela se ne ograničava na subjekt privrednog poslovanja koji ima svojstvo pravnog lica i jezičko tumačenje govori u prilog zaključku da to može biti i preduzetnik. U doktrini je prisutno stanovište da bu se u svojstvu izvršioca krivičnog dela mogao javiti i stečajni upravnik.⁵⁶ No, ako pođemo od činjenice da se prva dva oblika ovog

krivičnog dela mogu izvršiti od trenutka kada je subjekt privrednog poslovanja postao nesposoban za plaćanje pa sve do okončanja prethodnog stečajnog postupka, vidimo da bi izvršilac krivičnog dela mogao biti jedino privremeni stečajni upravnik kojeg stečajni sudija može da imenuje u prethodnom stečajnom postupku (član 20, stav 4. i član 159b ZOS). Međutim, ako uzmemo u obzir odredbu člana 19, stav 2. ZOS kojom je propisano da stečajni upravnik ima status službenog lica u krivično-pravnom smislu, nedvosmisleno zaključujemo da privremeni stečajni upravnik (kao i stečajni upravnik) ne odgovara za ovo krivično delo nego za krivično delo zloupotrebe službenog položaja (član 359. KZ).⁵⁷

Relevantan oblik krivice za prvi oblik krivičnog dela jeste umišljaj, direktni ili eventualni.

Subjektivna obeležja bića drugog oblika krivičnog dela jesu direktni umišljaj i odgovarajuća namera. Učinilac vrši krivično delo u nameri da izigra ili ošteti poverioca.⁵⁸ Jednako kao i kod krivičnog dela prouzrokovanje lažnog stečaja, nije potrebno da u konkretnom slučaju data namera bude i realizovana.

Za oba oblika krivičnog dela na subjektivnom planu je predviđeno još i to da učinilac krivičnog dela radnju izvršenja preduzima znajući da je subjekt privrednog poslovanja postao nesposoban za plaćanje. Iako ima mišljenja da se znanje kao obeležje bića krivičnog dela razlikuje od umišljaja po tome što se ono zahteva u odnosu na neku okolnost koja ne bi bila obuhvaćena umišljajem učinioca i što se znanje, za razliku od umišljaja, manifestuje samo kao svest učinioca o onome što postoji ili nastaje nezavisno od njegove volje,⁵⁹ treba uzeti da u datoj konstelaciji objektivnih i subjektivnih obeležja bića krivičnog dela, znanje podrazumeva visok stepen svesti učinioca kao integralne komponente njegovog umišljaja.

Najteži oblik krivičnog dela predviđen u stavu 3. postoji ukoliko je izvršenjem osnovnog ili težeg oblika krivičnog dela poveriocu prouzrokovana šteta velikih razmera ili ako je prema oštećenom⁶⁰ tj. poveriocu zbog toga došlo do pokretanja postupka prinudnog poravnjanja ili stečaja. Prema shvatanju Krivičnog odeljenja Vrhovnog suda Srbije od 2006. godine, „šteta velikih razmera” postoji onda kada prelazi iznos od šest miliona dinara. U skladu sa nepred iznetim stanovištem, stečajni postupak je pokrenut donošenjem rešenja o otvaranju glavnog stečajnog postupka. Podsećanja radi, ZOS ne poznaje institut prinudnog poravnjanja i ova odredba otuda nema krivičnopravni značaj.⁶¹ Nastupanje štete velikih razmera i pokretanje stečaja predstavljaju kvalifikatorne okolnosti koje moraju biti obuhvaćene umišljajem učinioca (VKS Kzz. 196/2015).

57 Vid. N. Delić, „Krivično delo zloupotreba službenog položaja (član 359. KZ) – stanje i perspektiva”, u: *Kaznena reakcija u Srbiji, Osmi deo*, Beograd 2018, 123–149.

58 Izraz „izigrati” znači varati; obmanjivati; izbeći; zaobići primenu nečeg obavezujućeg. Grupa autora, redaktor M. Nikolić, 456.

59 Grupa autora, redaktor Lj. Lazarević, 91.

60 Treba primetiti da zakonodavac u materijalnoj pravnoj normi koristi procesnopravni pojam „oštećeni”.

61 Vid. M. Vasiljević, *Kompanijsko pravo*, Beograd 2017, 538.

55 V. Radović, 85.

56 Z. Stojanović, 759.

Budući da se krivično delo oštećenje poverilaca (i prouzrokovanje lažnog stečaja) između ostalog, može izvršiti i sastavljenjem fiktivnih ugovora otvara se pitanje odgovornosti lica sa kojima se fiktivni ugovori zaključuju. U sudskoj praksi je prisutan stav da je u pitanju pomaganje kao oblik saučesništva i u skladu sa tim se navodi da je „okrivljeni A time što je zaključio predmetni fiktivni ugovor sa umišljajem stvorio uslove da okrivljeni B i V izvrše krivično delo oštećenje poverilaca tako što je sa okrivljenim B direktorom preduzeća zaključio ugovor o kupoprodaji i na taj način „olakšao“ okrivljenima da oštete poverioca tj. preduzeće G, da bi se odmah nakon overe ugovora, a pre isplate ugovorene cene, koja je niža od tržišne cene, uknjižio kao vlasnik na predmetnom poslovnom objektu” (VKS Kzz. 898/2017).

ZAVRŠNE NAPOMENE

U srpskom zakonodavstvu u glavi krivičnih dela protiv privrede predviđena su tri takozvana stečajna krivična dela. Stavljajući kvalifikativa „takozvana“ u genusni naziv ove neformalne podrupe krivičnih dela ima svoje opravdanje jer dosledno tumačenje naziva „stečajna krivična dela“ implicira da je reč o krivičnim delima koja se vrše u toku stečajnog postupka. Kako je prethodno detaljno objašnjeno, delatnosti koje imaju značaj radnji izvršenja ovih krivičnih dela preduzimaju se isključivo pre pokretanja stečajnog postupka u formalnopravnom smislu tačnije rečeno, do donošenja rešenja o pokretanju glavnog stečajnog postupka. Otuda nije bez osnova stav da bi radi veće preciznosti bilo opravdano da se ova krivična dela označavaju kao „krivična dela u vezi sa stečajnim postupkom“, dok bi izraz „stečajna krivična dela“ bio adekvatan u slučaju kada se imaju u vidu data krivična dela iz krivičnog zakonodavstva i krivična dela predviđena stečajnim zakonom.⁶²

Kao i većina krivičnih dela protiv privrede i stečajna krivična dela imaju nepotpunu blanketnu dispoziciju čija primena pretpostavlja uvažavanje odgovarajućih propisa iz stečajnog prava. Osim toga, njihovi zakonski opisi sadrže i termine koji su karakteristični za obligaciono i trgovinsko pravo kao i generalne klauzule. Data zakonodavna tehnika, kao što je napred prikazano, za posledicu ima to da tumačenje većine objektivnih obeležja ovih krivičnih dela predstavlja *faktičko pitanje*. To bi možda moglo da govori u prilog zaključku da zakonodavac u datim inkriminacijama nije u potpunosti uspeo da postigne balans između nužne generalizacije i neophodne preciznosti koja obezbeđuje doslednu realizaciju načela zakonitosti. Međutim, kada se uzme u obzir specifična dinamična priroda kako grupnog, tako i neposrednog objekta zaštite ovih krivičnih dela, ima mesta zaključku da ne bilo opravdano insistirati na suštinskom redefinisaju njihovih zakonskih opisa, ali da bi svakako bilo potrebno da u nekoj narednoj fazi zakonodavne reforme bude izvršeno bar redakcijsko doterivanje u vidu nomotehničke adaptacije datih normi. To bi zasigurno znatno unapredilo postojeću regulativu i doprinelo jasnijem definisanju granica postojeće krivičnopravne zaštite.

62 V. Čolović, N. Mrvić-Petrović, 154.

LITERATURA

- Atanacković, D. (1981): *Krivično pravo, posebni deo*, Beograd.
- Babić, I. (2018): *Leksikon obligacionog prava*, Beograd.
- Babić, M, Marković, I. (2013): *Krivično pravo, posebni dio*, Banja Luka.
- Bačić, F. (1979): *Kazneno pravo, posebni dio*, Zagreb.
- Vasiljević, M. (2017): *Kompanijsko pravo*, Beograd.
- Vuković, I. (2009): „O pojmu nehata i njegovim pojavnim oblicima“, u: *Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja, Treći deo*, Beograd.
- Vuković, I. (2015): „O opravdanosti tzv. svojeručnih krivičnih dela“, u: *Kaznena reakcija u Srbiji, Peti deo*, Beograd.
- Grupa autora, redaktor Lazarević, LJ. (1995): *Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije*, Beograd.
- Grupa autora, redaktor Nikolić, M. (2007): *Rečnik srpskog jezika*, Beograd.
- Grupa autora, redaktor Srzentić, N. (1981): *Komentar Krivičnih zakona SR Srbije, SAP Kosova i SAP Vojvodine*, Beograd.
- Delić, N. (2014): *Nova rešenja u Posebnom delu Krivičnog zakonika Srbije*, Beograd.
- Delić, N. (2016): „Volja i namera u krivičnom pravu“, u: *Kaznena reakcija u Srbiji, Šesti deo*, Beograd.
- Delić, N. (2018): „Krivična dela falsifikovanja predviđena u glavi krivičnih dela protiv privrede u svetlu novela iz 2012. i 2016. godine“, u: *Finansijski kriminalitet*, Beograd.
- Delić, N. (2018): „Krivično delo zloupotreba službenog položaja – stanje i perspektiva“, u: *Kaznena reakcija u Srbiji, Osmi deo*, Beograd.
- Jovanović, Ž. (1963): *Priručnik iz krivičnog prava Jugoslavije, posebni deo*, Beograd.
- Lazarević, LJ. (1998): *Krivično pravo Jugoslavije, posebni deo*, Beograd.
- Majstorović, D. (2/2007): „Stečajna kaznena djela“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb.
- Radović, V. (2018): *Osnovi stečajnog prava*, Beograd.
- Slijepčević, D. B. (2016): *Komentar Zakona o stečaju*, Beograd.
- Stojanović, Z. (2018): *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd.
- Stojanović, Z, Delić, N. (2019): *Krivično pravo, posebni deo*, Beograd.
- Stojanović, Z, Perić, O. (2011): *Krivično pravo, posebni deo*, Beograd.
- Schönke, Schröder, (2001): *Strafgesetzbuch, Kommentar*, München.
- Fischer, T. (2015): *Strafgesetzbuch, mit Nebengesetzen*, München.
- Čejović, B. (1986): *Krivično pravo u sudskoj praksi, posebni deo*, Beograd.
- Čolović, V, Mrvić-Petrović, N. (2017): „Nedoumice tokom regulisanja stečajnih krivičnih dela“, u: *Privredna krivična dela*, Beograd.
- Čolović, V, Babić, I. (2018): *Predgovor Zakona o stečaju*, Beograd.